

Полевикова О.Б. Конспект уроку з української мови (3 клас) з теми «Написання *не* з дієсловами» / О.Б. Полевикова // 33 уроки-гри „Поле чудес”. 1 – 4 клас: навч.-метод. посібник [для вчителів] / Полевикова О.Б., Архипова І.А., Бондар Т.М., Бурак М.О. та ін. / Упорядник *О.Б.Полевикова*. - Х.: Вид. група „Основа”, 2007. – С.150-159. – (Б-ка журн. „Початковенавчання і виховання”; Вип. 5 (41)).

Українська мова. 3 клас. Полевикова О.Б.

Тема. Написання *не* з дієсловами

Мета. Учити правильно писати частку *не* з дієсловами, використовувати дієслова з *не* в монологічному та діалогічному мовленні в різних ситуаціях спілкування (в суперечках, дискусіях, застереженнях, виправдовуваннях, порадах, повчаннях).

Розвивати мовлення учнів.

Виховувати культуру спілкування, стимулювати інтерес до вивчення рідної мови.

Обладнання. Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. Рідна мова: Підруч. для 3 кл. – К.: Освіта, 2003 – Ч.2. – 110 с.

Картки із завданнями для учнів. Таблиці слів для турів гри.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент. Повідомлення теми і мети уроку.

- Сьогодні ми всі – учасники гри “**ПОЛЕ ЧУДЕС**”. Її мета – навчитися правильно писати *не* з дієсловами. У завданнях будуть слова, які не вживаються без *не*.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА.

I ВІДБІРКОВИЙ ТУР

Робота над темою уроку за матеріалом підручника. Спостереження за роллю частки *не*, вправління у правильному написанні *не* з дієсловами.

1. Каліграфічна хвилинка

1-2 рядок. Запишіть частку *не*. Прочитайте вірш із вправи 205 (с.85). Зверніть увагу на те, як пишуться виділені дієслова з *не*. Випишіть їх у зошит. Виконайте завдання 3 із вправи 205 (с.85). Позначте будова слова.

3 рядок. Попрацюйте в парах. Прочитайте прислів'я із вправи 206 (с.85). Розтлумачте їх значення. Яка спільна думка виражена в прислів'ях? Запишіть її каліграфічно у зошит.

Не вигадуй, не крути, не приходять,

Не зітчеться, не позводяться, не напишуться.

Не поговорив з головою – не берись руками.

2. Заучування правила на с.85 (Читання хором, рядами, варіантами, хлопчиками, дівчатками, індивідуально).

Робота з віршем. Прочитайте казку. Які нові знання ви отримали?

Частка не у місті дієслів

Казка

У граматиці-країні,
В славнім місті Дієслів,
Легендарнім і гостиннім,
Частку НЕ хтось поселив.
Частка НЕ з дієсловами
Подружитись не могла.
Я не стану поруч з вами,
Хоч би де я не була!
Не люблю вас! Не чекайте,
Я руки вам не подам!
І мене ви не гукайте,
Я не стану другом вам! –
І стоїть окремо НЕ.
- Не торкайтесь до мене!
Не чіпайте! Не підходьте!
Не турбуйте частку НЕ! –
Та одній же нудно жити,
Всім це ясно і без слів.

„Ненавидіти” – це слово
Полюбила частка НЕ,
І тому це дієслово
Не вживається без НЕ.
Пишуть „нехтувати” разом
(З ним у НЕ – любов сама!)
І „неволити”, всяк знає:
Слова „волити” нема!
І „нездужати”, „незчутись”,
„Непокоїтись” теж
пишуть разом
(НЕ в них префікс),
Тут за смислом слова стеж!
Дружить НЕ з дієсловами,
Що на НЕДО- почались.
„Недочути”, „недоспати” –
Дії, що не відбулись
В повній мірі, лиш частково –
Разом пишуть, пам'ятай.
Тож обдумуй кожне слово

Треба з кимось і дружити,
Раз ти в місті Дієслів!

І словник частіш гортай!

(В.Бутрім)

Робота в групах. Прочитайте текст. Перекажіть близько до тексту, вживаючи дієслова з *не*:

Текст для I групи

Правила культурної поведінки учнів

Розмовляючи, не плескай співрозмовника по плечу, не хапай за руку, не крути гудзик.

Не втручайся в розмову дорослих. Почекай, коли вони звернуться до тебе.

Якщо маєш сказати товаришеві щось по секрету, не шепочи йому на вухо. Почекай. Поговориш, коли залишишся з ним наодинці.

Не лихослов про відсутніх, не критикуй їх поза очі.

Текст для II групи

Культурне мовлення

Розмовляючи, дивись у вічі тому, з ким говориш. Уважно слухай іншого, не перебивай його, не намагайся довести свою правоту силою голосу. Під час розмови не хитайся, не розмахуй руками, не говори надто швидко. Говори тільки те, що знаєш. Не допускай у розмові зневажливого тону. Не повторюй поставленого тобі запитання. Не розмовляй жестами. Будь-яку думку простіше і зручніше висловити словами.

Текст для III групи

Правила поведінки для учнів

Більше читай. Намагайся нові для тебе слова з'ясувати за їх значенням (за словником, контекстом). Дослухай те, що тобі мають сказати до кінця, а потім уже заперечуй, якщо не погоджуєшся.

У товаристві не захоплюйся довгими розмовами про себе і свої переживання. Знайди тему, однаково цікаву для всіх.

Текст для IV групи

Пильнуй слово

Чітко і правильно вимовляй кожне слово. Вибирай слово. Що найточніше відповідає думці. Не користуйся словами, в значення яких не певний. помітивши помилку в своєму висловлюванні, не соромся її виправити. Прагни зробити свою мову ясною, точною і простою.

Текст для V групи

Книжка – читачам

Будь ласка, не торкайтеся мене брудними руками. Мені буде соромно перед іншими читачами. Не ставте на мене лікті, коли читаете, і не кладіть розгорнутою на стіл донизу. Адже таке поводження нікому не сподобається не кладіть також у мене олівець – краще зробіть закладку. Допоможіть залишитись мені чистою і свіжою, а я допоможу вам дізнатися дуже багато цікавого.

Текст для VI групи

Гарний учень

Гарний учень не пропускає уроки, не спізнюється на них. На уроці не заважає вчителю, не розмовляє з товаришами. Він не бігає по коридору, не галасує. Учитель не робить йому зауважень.

Перевірка роботи груп.

Робота з прислів'ями

1. Запишіть прислів'я і приказки, розкриваючи дужки, поясніть їх зміст та правопис *не* з дієсловами:

Ніколи (не) хвалились, поки гаразд (не) зробиш діла.

Ніколи (не) думай, що все знаєш.

Де розумом (не) дійду, то в книжці знайду.

Хто вчиться змолоду, той (не) знає на старість голоду.

Наука в ліс (не) веде, а з лісу виводить.

(Не) хитруй, (не) мудруй, а чесно працюй.

2. Допишіть приказки, прислів'я, поясніть правопис *не* з дієсловами:

Хто у воду лізти боїться, той плавати ... любить.

Чого навчишся, того за плечима ... носити.

Не бійся, коли не знаєш, страшно, коли знати ... хочеться.

Чужим розумом ... проживеш.

У першому відбіркового турі беруть участь гравці, які першими і правильно виконали роботу із прислів'ями.

У завданнях – слова, що не вживаються без *не*.

ЗАВДАННЯ І ТУРУ

Слово відповідає на питання *який?* і вживається у значенні „хворий”, „той, що не має фізичних сил, міцного здоров'я, кволий, безсилий”.

Н	Е	З	Д	У	Ж	А	Л	И	Й
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання:

1. Доберіть до цього слова споріднені дієслова. Запам'ятайте їх правопис.
2. Запишіть речення, де вони вживаються.

Оришка – стара вже, нездужала, - тільки й того. Що доглядає дитину...(Панас Мирний). *Я не нездужаю нівроку ...* (Т.Шевченко)

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

II ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Поетична хвилинка. Прочитайте уривки із віршів. Назвіть дієслова з *не*. Поясніть їх правопис. Зверніть увагу на речення у віршах. Які вони за метою висловлювання? Назвіть звертання.

Не шуміть ви, осокори,

Щоб синок вас не почув:

Довго бігав він надворі,

Натомився і заснув.

Місяченьку, чародію,

Не жартуй крізь вікна з ним,

Не лягай йому на вії

Ти промінням голубим. (В.Сосюра)

Я до мами пригорнуся
І повіками торкнуся,
Ви, повіки, не моргніть,
Мою маму не збудіть. (Г.Вієру)

Котику сіренький,
Котику біленький,
Котику волохатий, не ходи по хаті,
Не буди дитяти. (Нар. пісня)

2. Робота в парах змінного складу.

Діти отримують набори карток і починають рух, обмінюючись завданнями: відгадати загадку, де є дієслова з *не*, записати відгадку у зошит:

<p style="text-align: center;">Картка 1</p> <p>Яке поле не виореш? (Поле в зошиті) Без чого хліба не спечеш? (Без скоринки) Хто не плаче, а сльози течуть? (Дош) Які ніжки не ходять? (Ніжки стола) Не стукне, не грюкне, а у вікно ввійде. (Ранок) Очима бачиш, а руками не візьмеш. (Тінь)</p>	<p style="text-align: center;">Картка 2</p> <p>Два брати у воду дивляться, а повік не зійдуться. (Береги) Не думає, не гадає, а других навчає. (Книжка) Інших годує, а сама не їсть. (Ложка) Що іде вперед і не вертається? (Час) Який зуб не болить? (Зуб пилки) Як не бий, він не заплаче, тільки сам завзято скаче. (М'яч)</p>
<p style="text-align: center;">Картка 3</p> <p>Хто літає та співає: - Я медок вам ношу, - Не чіпайте, бо вкушу. (Бджола) Хто дружить зі мною буде,</p>	<p style="text-align: center;">Картка 4</p> <p>Якщо хочеш ти читати, То мене повинен знати, А якщо мене не знаєш, Книжку ти не прочитаєш. (Азбука)</p>

<p>В темнім лісі не заблудить. <i>(Компас)</i> Хоч і носик є, та не дише, Носиком п'є, носиком пише. <i>(Перо)</i> Ми ходимо вночі, ходимо вдень, Але нікуди не йдем. <i>(Годинник)</i> Хоч у нього шуба є, Та як холод настає, Він не їсть тоді, не п'є, І не ходить, не гуляє, А у лігво спать лягає. <i>(Ведмідь)</i> Йде слідом за тобою, утікай – не утечеш, доганяй – не доженеш. <i>(Гінь)</i></p>	<p>Не гаряче, а пече – утечеш, При дорозі не скубнеш – обминеш. Дуже злючою бува ця трава. Називається вона ... <i>(кروطива)</i>. Білі зубки має, але їх ховає, довгі коси має, та не заплітає. <i>(Кукурудза)</i> Хоч не шию я ніколи, а голок завжди доволі. <i>(Їжак)</i> По полю ходить, зерно молотить, жне й косить, хліба не просить. <i>(Комбайн)</i> Стоїть при дорозі на одній нозі, І шапочку має та нікого не вітає. <i>(Гриб)</i></p>
<p style="text-align: center;">Картка 5</p> <p>Ніхто його не лякає, а завжди тремтить. <i>(Листя)</i> Я всіх вас обшиваю, а одягу не маю. <i>(Голка)</i> Дерев'яні коні по снігу скачуть, а в сніг не провалюються. <i>(Лижі)</i> Брат з братом близько живуть, та один одного не бачать. <i>(Очі)</i> Хто все чує, а нічого не розкажує. <i>(Вуха)</i> Тече, тече – не витече, біжить, біжить – не вибіжить. <i>(Річка)</i></p>	<p style="text-align: center;">Картка 6</p> <p>Не гавкає, не кусає. А в дім не пускає. <i>(Замок)</i> Хочеш, не хочеш, а плакати змусить. <i>(Цибуля)</i> Не стулить ні на мить очей – вночі полює на мишей. Зате удень відпочива, ні, це не кішка, а ...<i>(сова)</i>. Є крила, а не літає, без ніг, а не доженеш. <i>(Риба)</i> Мене крають – не сумую, а весь вік усіх годую. <i>(Земля)</i> На возі не зважиш, на базарі не купиш. <i>(Розум)</i></p>

2. **Самостійна робота.** До поданих іменників дібрати по кілька дієслів з не:

Зразок: *Сонце – не світить, не гріє.*

<i>I варіант</i>	<i>II варіант</i>	<i>III варіант</i>
------------------	-------------------	--------------------

Школяр – ...	Дощ – ...	Літо – ...
Дерево – ...	Сніг – ...	Зима – ...
Вітер – ...	Весна – ...	Земля – ...

До другого туру запрошують по 1 представнику з кожного варіанта

ЗАВДАННЯ II ТУРУ

Це дієслово відповідає на питання *що робити?* і означає „примушувати робити що-небудь проти бажання”.

Н	Е	В	О	Л	И	Т	И
---	---	---	---	---	---	---	---

Запис речення:

Вдову ніхто не сміє ні в чім неволити ані кривдити. (Іван Франко)

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

ФІЗХВИЛИНКА

III ВІДБІРКОВИЙ ТУР

1. Казкова вікторина. Кому з героїв казок належать ці слова? Пояснити правопис *не* з дієсловами.

- Ні, дідусю, я не пила, я й не їла: бігла через місточок – та вхопила кленовий листочок, бігла через гребельку – вхопила водиці крапельку, ото тільки пила, тільки й їла! (*Кізочці*, з „*Кози-дерези*”).

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері:

- Весь день орали, а ви нам не принесли обідати.
- Як то не принесла? Адже Оленка понесла, та й досі її нема. Я думала, вона з вами вернеться. Чи не заблудилася? (*Матері*, з „*Котигорошка*”).
- Я довіку жила б у вас, якби ви не спалили мого гніздечка та не підглядали за мною; а тепер, - каже, - не хочу! Зробіть мені, діду, кужілочку й веретенце, я піду від вас. (*Дівчинці*, з „*Кривенької качечки*”).

- Скільки вже разів зриваюся поїхати до Березня в гості, та ніяк не доїду – ні возом, ні саньми. Поїду возом – зробиться зима така, що й осі пообмерзають, і колеса не крутяться. Поїду саньми – теплінь така стане, що ні возом, ні саньми. (*Квітню, з „Як Квітець до Березня в гості їздив”*).

2. Робота з тестом. Вставити замість крапок частку не, пояснити правопис.

І варіант

Ранок

Ще ... піднялося ласкаве сонечко. На траві ... блищить роса, а квіточки починають розкриватися. Все прокидається. І пташки ... сплять. Вони перелітають з гілки на гілку, дзвінко щебечуть, але ... мовчать, ... чути тільки зозулі, бо чомусь сьогодні вона заспала. Чи ... ослабла вона?

І варіант

Мелодія

Мала Тетянка ... спала. Бо ... давала їй заснути чудова мелодія, що бриніла над селом. Дівчинка ... знала, звідки долинають чародійні звуки, а так хотілося дізнатися. І вирішила Тетянка вранці йти на пошуки того невидимого гравця, що ... дав голубим оченяткам заплющитися і поринути у казкові сни.

3. Творча робота. Спостереження за сутністю частки не. Прочитайте речення, введіть у речення частку не, описуючи пори року:

Влітку сонечко нас зігріває. - ... сонечко нас ... зігріває.

Влітку дерева шумлять листям. - ... дерева ... шумлять листям.

Влітку йде дощ. - ...дощ ... йде, а падає сніг.

Восени облітає листя з дерев. - ... листя з дерев ... облітає, а тільки розпускається.

До третього туру запрошуються ті, хто сумлінно виконав творчу роботу.

ЗАВДАННЯ ІІІ ТУРУ

Це дієслово відповідає на питання *що робити?* і вживається у значенні „відчувати до чогось або когось огиду, неприязнь”.

Н	Е	Н	А	В	И	Д	І	Т	И
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Запис речення:

Я ненавиджу брехню у всякій одежі. (М.Рильський).

Оцінювання гравців, які не вийшли у фінал.

ГРА З ГЛЯДАЧАМИ

Прочитати фразеологізми. Пояснити їх значення. Звернути увагу на дієслова з *не*, усно ввести їх у речення:

Не бачити далі свого носа.

Не лови гав.

Не впасти лицем в болото.

Не вимовити слова.

Не вкладеться в голову.

Не в свої сани не сідай.

Не встигнути й оком моргнути.

Не бачити світу білого.

Мені й на думку не прийшло.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГЛЯДАЧІВ:

Це дієслово відповідає на питання *що робити?* і вживається у значенні „ставитися до чогось або когось презирливо, зарозуміло, зневажливо; ігнорувати, гребати; не надавати чомусь значення, не звертати уваги на щось”.

Н	Е	Х	Т	У	В	А	Т	И
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Запис речення:

Бійці нехтували небезпекою і рвалися вперед. (І. Ле).

ФІНАЛ

Це дієслово відповідає на питання *що зробити?* і вживається у значенні „не помітити, не відчутти чого-небудь; не усвідомити, не збагнути своїх дій, поведінки тощо”.

Н	Е	З	Ч	У	Т	И	С	Я
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Запис речення:

Я незчувся, як влетів у знайоме містечко. (Ю. Збанацький).

СУПЕРГРА

Це дієслово відповідає на питання *що робити?* і вживається у значенні „порушувати чий-небудь спокій; завдавати турботи, клопоту; турбувати, бентежити; викликати хвилювання, тривогу, побоювання; завдавати фізичний біль”.

Н	Е	П	О	К	О	Ї	Т	И
---	---	---	---	---	---	---	---	---

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Запишіть дієслова і запам’ятайте їх написання. Вони без *не* не вживаються:

Нездужати, неволити, ненавидіти, недочувати, недобачати, недооцінювати, нехтувати, незчутися, непокоїти.

Нагородження переможців. Підведення підсумків роботи.

Домашнє завдання: Вивчіть правило на с.85, виконайте вправу на вибір:

Вправа 209, с.85. Прочитайте і запам’ятайте поради. Випишіть дієслова з *не*.

Вправа 208, с.85. Прочитайте. Складіть і запишіть діалог за уявною ситуацією, використовуючи дієслова з *не*.